

*Рябокін Лілія Миколаївна,
зав. лабораторії психології професійної діяльності
Національний авіаційний університет*

Постановка проблеми. Одним з фундаментальних завдань ВНЗ є формування у майбутніх соціальних працівників погляду на свою майбутню професійну діяльність як на єдине взаємозалежне ціле та діалектично обумовлене вміння бачити й розуміти проблеми, що виникають в процесі навчання, та шляхи їх вирішення. Саме тому у змісті професійної освіти центральною постає проблема вияву основних взаємозв'язків навчального матеріалу, які мали б системоутворювальне значення, що встановлюється шляхом практичної реалізації інтегративного підходу до професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Системно – структурний аналіз зазначеної проблеми наближає нас до розуміння психолого-педагогічних умов функціонування будь-якої системи, зокрема формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Аналіз досліджень і публікацій. Через подолання непростих проблем професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності є надзвичайно важливим завданням ВНЗ при підготовці фахівців даної галузі. Аналіз наукового доробку вітчизняних та зарубіжних вчених і педагогів (В. Андрущенко [1], Р. Гришкова [2], Н. Кічук [3], В. Олексенко [4] та інші) свідчить, що процес підготовки студентів у вищих навчальних закладах стає справою стратегічного державного значення і вимагає індивідуального ставлення до особистості кожного студента. Ми виявили, що процесом формування готовності до професійної діяльності можна цілеспрямовано керувати, якщо відповідним чином побудувати модель навчально-виховного процесу, створивши ефективні психолого-педагогічні умови та педагогічно доцільні технології.

Метою даної статті: є дослідження психолого-педагогічних умов формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Існуюча система професійної підготовки майбутнього фахівця, на жаль, не створює цілісної системи знань, а являє собою різномірний конгломерат уривчастих відомостей із загальнотеоретичних і спеціальних дисциплін. В умовах компетентнісного підходу до професійної освіти, де вся увага спрямована на оволодіння студентами відповідними компетенціями, конкретної професії, а навчальний процес підпорядкований формуванню саме спеціаліста, особливе місце займають предмети, які не містять фактичного навчального матеріалу, пов'язаного з професійними знаннями чи вміннями.

У цих випадках доцільною в ряді випадків є інтеграція непрофільних предметів двома шляхами: перший - це включення певних відомостей з фундаментальних та прикладних наук у канву гуманітарних предметів з метою формування у студентів цілісного уявлення про природу, людину та суспільство; другий - розробка інтегрованих курсів гуманітарних предметів, які б забезпечували формування повноцінної особистості випускника і одночасно займали мінімум навчального часу.

Аналізуючи погляди дослідниці Г. Яворської [5, с.191] щодо розкриття сутності вказаної проблеми можна здійснити двома положеннями:

- «особистість виявляється в професії», тобто в процесі вибору й оволодіння професією, професійного удосконалення, визначення свого місця в суспільстві; досягнення матеріальних і духовних цінностей та задоволення особистих пізнавальних інтересів;

- «розвиток особистості в діяльності», тобто формування професійно орієнтованих якостей людини (її фізичних і особистісних рис); розширення сфери пізнання навколишнього світу і його знаннєвого змісту; розвиток форм і змісту предмета спілкування, яке відбувається в процесі освоєння і виконання діяльності.

Таким чином, інтегративний підхід до формування системи гуманітарних знань майбутніх соціальних працівників вимагає створення відповідних психолого-педагогічних умов для цілісного розвитку внутрішніх мотивів, духовних і пізнавальних потреб, залучення до універсальних цінностей культури, які б відповідали одній з провідних ідей інтеграції знань гуманітарних дисциплін: ідеї саморозвитку і самореалізації особистості майбутнього соціального працівника.

У цьому випадку показником загальної професійної інтегративної готовності соціального працівника буде виступати комплексна характеристика, що містить в собі вимоги, які пред'являються до теоретичної, практичної і морально-психологічної готовності соціального працівника, відображаючи, таким чином, специфіку його професії.

Розглядаючи нашу методику формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності як сукупність методів, прийомів і форм організації процесу розвитку якостей, здібностей, інтегративних знань і вмінь, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій і переконань, які вможливають активну взаємодію людини з соціумом, налагодження контактів із різноманітними групами та індивідами, а також участь у соціально-значущих проєктах з продуктивним виконанням різних соціальних ролей та узагальнень, викладені положення для врахування зв'язків між компонентами навчально-виховного процесу схематично відображено у структурній моделі формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності.

Специфікація структурної моделі формування інтегративної готовності до професійної діяльності включає:

1. Мета: формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників засобами психолого-педагогічних дисциплін.

2. Психолого – педагогічні умови:

2.1 проведення психолого-педагогічного діагностування особистісно-професійних якостей та навчальних можливостей і здібностей студентів-майбутніх соціальних працівників;

2.2 формування вмінь та практичних навичок, тобто професійної компетентності (шляхом орієнтації на інтегровану готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності), на основі єдності особистісного і професійного розвитку та забезпечення цільового впливу на формування пізнавальних інтересів;

2.3 організація навчально-виховного процесу на основі врахування наявних рівнів та критеріїв сформованості інтегративної готовності;

2.4 моделювання за допомогою педагогічних технологій інтерактивного навчання предметного та соціального змісту діяльності фахівця соціальної сфери.

Врахування першої психолого-педагогічної умови – здійснення психолого-педагогічного діагностування особистісно-професійних якостей та навчальних можливостей і здібностей студентів-майбутніх соціальних працівників, що виконує, передусім, діагностичну функцію і тісно пов'язані з нею прогностичну і корекційну функції, допомагає

викладачу визначити “найближчий” рівень розвитку студента, а також прогнозувати загальне моделювання роботи з ним.

Для діагностування навчальних можливостей успішності, особистісно-професійних якостей нами було застосовано методи тестування, анкетування, спостереження за діяльністю студентів і викладача; бесіди з досліджуваними; дослідження результатів самостійної діяльності студентів (портфоліо, проєктів, участь у позааудиторних заходах).

Впровадження другої психолого-педагогічної умови – формування вмінь та практичних навичок, професійної компетентності шляхом орієнтації на інтегративну готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на основі єдності особистісного і професійного розвитку та забезпечення цільового впливу на формування пізнавальних інтересів – дозволяє сформувати усвідомлення майбутніми соціальними працівниками корисності й необхідності своїх дій, спрямованих на досягнення конкретної мети – практичне оволодіння професійним знаннями, вміннями та навичками. Не меншу роль відіграє й наявність успіхів у вивченні конкретної навчальної дисципліни, що визначається процесуальними особливостями роботи над нею.

Для реалізації третьої та четвертої психолого-педагогічних умов – організація навчально-виховного процесу на основі врахування наявних рівнів, показників, критеріїв в сформованості інтегративної готовності та моделювання за допомогою педагогічних технологій інтерактивного навчання предметного та соціального змісту діяльності фахівця соціальної сфери – ми, разом із традиційними, обрали такі інтерактивні методи навчальної діяльності студентів: ділові та рольові ігри, творчі завдання, кейс-метод, дискусії, метод проєктів тощо. Саме інтерактивні методи навчання, які були запропоновані для вивчення авторського курсу, на наш погляд, сприяли формуванню інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності і формуванню навичок і вмінь нестандартного вирішення професійних проблем і вдосконалення професійних навичок.

Оскільки майбутній соціальний працівник є цілісною особистістю, що сприймає оточення і довкілля в усіх їхніх різноманітних зв'язках і відносинах, нова ера синтезу в усіх галузях знань – від точних наук до соціології, психології та економіки – ймовірно, продемонструє повернення в процесі підготовки до планетарного мислення, до узагальнюючої теорії, до зіставлення частин у єдине ціле. Стає зрозумілим, що наше прагнення розглядати вилучені з контексту кількісні деталі при більш точному дослідженні найдрібніших проблем призводить до того, що ми дізнаємося все більше про все менше.

Крім того, зміщення акцентів у сучасному виробництві з трудомісних процесів на наукоємні потребує принципово нових підходів, які можуть розробити тільки спеціалісти, що здатні інтегрувати ідеї з різних галузей науки, оперувати міждисциплінарними категоріями, комплексно сприймати інноваційний процес, що визначає зростання ролі та значення методологічної підготовки майбутніх соціальних працівників, яким на сучасному етапі не вистачає не тільки спеціальних знань, але й загальнометодологічних уявлень.

3. Принципи організації професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери:

3.1 *принцип природовідповідності*, який забезпечує засвоєння навчального матеріалу і виконання завдань студентами відповідно до рівня їхніх здібностей;

3.2 *принцип доступності*, що враховує рівень володіння знаннями для формування відповідних професійних компетентностей;

3.3 *принцип професійної спрямованості*, відображений у змісті системи навчання і характері завдань, що носять професійний характер;

3.4 *принцип інтегрованості* професійних, міжпредметних, соціокультурних, комунікативних знань, умінь і навичок у процесі навчання.

4. Методичні умови:

4.1 результати навчання, що орієнтовані на формування компонентів інтегративної готовності;

4.2 навчальні заняття, що спрямовані на продуктивні знання, інтегровані уміння, цінності складових формування інтегративної готовності;

4.3 формування у студента-майбутнього соціального працівника якостей активної та творчої особистості з планетарним мисленням.

5. Зміст навчально-виховного процесу:

5.1 Застосування педагогічних технологій, в основі яких інтерактивні методи навчання (кейс-метод, сюжетно-рольові та ділові ігри, дискусії, проєкти та тренінги)

5.2 Перевірка очікуваних результатів формування мотиваційно-ціннісного, емоційно-особистісного, комунікативного та інтерактивно-операційного компонентів інтегративної готовності до професійної діяльності

5.3 Реалізація змісту авторського курсу «Менеджмент соціальної роботи»

6. Критерії інтегративної готовності:

6.1 Ціннісно-смысловий критерій;

6.2 Психологічний критерій;

6.3 Комунікативний критерій;

6.4 Професійний критерій.

7. Рівні інтегративної готовності:

7.1 базовий рівень;

7.2 професійний рівень;

7.3 професійно-спеціалізований рівень.

Розкриємо складові розробленої моделі як теоретичної основи успішності навчально-виховного процесу, спрямованого на формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. Перш за все, це створення психолого - педагогічних умов для формування у студентів досвіду пізнавальної діяльності, а також ціннісного ставлення до навколишньої дійсності, що забезпечує опанування змісту досліджуваного феномена в єдності його структурних компонентів: емоційно- особистісного, ціннісно-мотиваційного, комунікативного, інтерактивного - операційного.

Істотну роль в методичному плані для реалізації психолого - педагогічних умов формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в розробленій авторській моделі відіграють як аудиторна, так і позааудиторна робота як складові професійної підготовки студентів, що розглядається як спеціально організована й цілеспрямована система пізнавальних та виховних заходів, метою яких є поглиблення й розширення знань, набутих в умовах навчального процесу, формування відповідних здібностей, розвиток умінь і навичок. Ця форма навчально-виховної діяльності, що спирається на принципи зацікавленості та добровільної участі в ній, на індивідуальні інтереси та нахили студентів, є логічним продовженням аудиторних занять і відбувається паралельно з ними, сприяючи глибшому та ширшому засвоєнню знань, формуванню ціннісних орієнтацій, мотивів навчальної діяльності та

відповідних умінь та навичок.

Отже, комплексний характер проблем, що постають сьогодні перед фахівцями соціальної сфери, актуалізує формування в них у процесі професійної підготовки єдиної й цілісної картини світу за рахунок єдності методологічних засад, що дозволяють подолати розрізненість окремих наук і дати наукове обґрунтування принципів координації та кооперування наукових досліджень для застосування загальнонаукових законів до конкретних знань, тобто професійна підготовка має забезпечити оптимальні умови для виховання гнучкого планетарного мислення, різноманітних засобів сприйняття дійсності.

Висновки. У нашому дослідженні формування інтегративної готовності до професійної діяльності у майбутніх соціальних працівників здійснювалось за допомогою психолого-педагогічних умов, а саме: проведення психолого-педагогічного діагностування особистісно-професійних якостей та навчальних можливостей і здібностей студентів - майбутніх соціальних працівників; формування вмій та практичних навичок, тобто професійної компетентності шляхом орієнтації на інтегративну готовність майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності, в результаті єдності особистісного і професійного розвитку та забезпечення цільового впливу на формування пізнавальних інтересів студентів; організації навчально-виховного процесу на основі врахування сформованих рівнів та критеріїв сформованості інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності; моделювання за допомогою педагогічних технологій інтерактивного навчання предметного та соціального змісту діяльності майбутнього фахівця соціальної сфери.

Резюме. Формування інтегративної готовності до професійної діяльності можна цілеспрямовано керувати, якщо відповідним чином побудувати модель навчально-виховного процесу, створивши ефективні психолого-педагогічні умови та педагогічно доцільні технології. Тому в даній статті ми розглянули основні психолого-педагогічні умови та структурну модель формування інтегративної готовності у майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у вищому технічному навчальному закладі, яка є результатом теоретичного аналізу проблеми інтегративної готовності майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. **Ключові слова:** готовність, професійна діяльність, психолого-педагогічні умови, модель.

Резюме. Формирование интегративной готовности к профессиональной деятельности можно целенаправленно управлять, если соответствующим образом построить модель учебно-воспитательного процесса, создав эффективные психолого-педагогические условия и педагогически целесообразные технологии. Поэтому в данной статье мы рассмотрели основные психолого-педагогические условия и структурную модель формирования интегративной готовности у будущих социальных работников к профессиональной деятельности в высшем техническом учебном заведении, которая является результатом теоретического анализа проблемы интегративной готовности будущих социальных работников к профессиональной деятельности. **Ключевые слова:** готовность, профессиональная деятельность, психолого-педагогические условия, модель.

Summary. Formation of integrative professional preparedness can purposefully manage if appropriate to construct a model of the educational process by creating effective psycho-pedagogical conditions and pedagogically appropriate technology. Therefore, in this article we covered the basic psycho-pedagogical conditions and the structural model of integrative readiness of future social workers to the profession in higher technical school, which is the result of a theoretical analysis of the issue of Integrative readiness of future social workers to the profession. **Keywords:** willing, professional activities, psycho-pedagogical conditions model.

Література

1. Андрущенко В. П. Університетська освіта України: європейський вибір / В. П. Андрущенко // Освіта. – 2001. – С. 4–5.
2. Гришкова Р. О. Педагогічні умови реалізації особистісно орієнтованого навчання іноземної мови студентів нефілологічних спеціальностей вищих закладів освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Р. О. Гришкова. – К., 2000. – 20 с.
3. Кічук Н. В. Ключові компетентності особистості фахівця як педагогічна проблема / Н. В. Кічук // Науковий вісник НДПУ ім. К. Д. Ушинського: зб. наук. праць. – Одеса, 2004. – Вип. 8–9. – С. 53–58.
4. Олексенко В. М. Теоретичні і методичні засади реалізації інноваційних технологій у підготовці майбутніх фахівців інженерних спеціальностей: дис.... канд. пед. наук: 13.00.04 / Олексенко В'ячеслав Михайлович. – К., 2009. – 205 с.
5. Соціальна робота в Україні: Навч. посіб. / І.Д.Зверева, О.В. Безпальк, С.Я. Харченко та ін., За заг. ред. І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. – К.: Наук. світ, 2003. – 233с.